

ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ

---

*Сборник с доклади
от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

ТОМ ВТОРИ

Литературознание
Културна антропология

Университетско издателство
„Св. Климент Охридски“

ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ

*Сборник с доклади от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

POLEMICS AND CHOICES

*Proceedings of the Fifteenth International
Slavic Studies Conference
16th–18th June 2022, Sofia*

ТОМ ВТОРИ

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ
КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЯ

VOLUME TWO

LITERARY STUDIES
CULTURAL ANTHROPOLOGY

Изданието е рецензирано и се реализира по проект с договор
№ 80-10-81 от 10.05.2022 г. (НИС) на Факултета по славянски филологии.

ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ

*Сборник с доклади от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

POLEMICS AND CHOICES

*Proceedings of the Fifteenth International
Slavic Studies Conference
16th–18th June 2022, Sofia*

ТОМ ВТОРИ

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ
КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЯ

VOLUME TWO

LITERARY STUDIES
CULTURAL ANTHROPOLOGY

СОФИЯ • 2024

Факултет по славянски филологии
Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

ПРОФ. БОШКО СУВАЈДЖИЧ (СЪРБИЯ)

ПРОФ. ЗВОНКО КОВАЧ (ХЪРВАТИЯ)

ПРОФ. ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ АГАТА (ИТАЛИЯ)

ПРОФ. ЛУЦИАН СУХАНЕК (ПОЛША)

ПРОФ. ЛЮДМИЛА УХЛИРЖОВА (ЧЕХИЯ)

ПРОФ. ПАНАЙОТ КАРАГЪЗОВ (БЪЛГАРИЯ)

ПРОФ. МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА (БЪЛГАРИЯ)

ORGANISATIONAL COMMITTEE

PROF. BOŠKO SUVAJDŽIĆ (SERBIA)

PROF. ZVONKO KOVAČ (CROATIA)

PROF. GUISEPPE DELL'AGATA (ITALY)

PROF. LUCJAN SUCHANEK (POLAND)

PROF. LUDMILA UHLÍŘOVÁ (CZECHIA)

PROF. PANAYOT KARAGYOZOV (BULGARIA)

PROF. MARGARITA MLADENOVA (BULGARIA)

СЪСТАВИТЕЛИ: ЕЛЕНА ДАРАДАНОВА, АНИ БУРОВА, АЛБЕНА СТАМЕНОВА,
ВАСИЛ ГЕШЕВ, ЖАНА СТАНЧЕВА, ИНА ХРИСТОВА, КРИСТИЯН ЯНЕВ,
МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА, НЕДЯЛКО ЖЕЛЕВ, СЛАВЕЯ ДИМИТРОВА

EDITORIAL BOARD: ELENA DARADANOVA, ANI BUROVA, ALBENA STAMENOVA,
VASIL GESHEV, ZHANA STANCHEVA, INA HRISTOVA, CHRISTIAN YANEV,
MARGARITA MLADENOVA, NEDYALKO ZHELEV, SLAVEIA DIMITROVA

РЕДАКТОР: ЕЛКА МИЛЕНКОВА

EDITOR: ELKA MILENKOVA

ЧУЖДОЕЗИКОВА РЕДАКЦИЯ: БИЛЯНА ВАСИЧ, ВАЛЕНТИН ГЕШЕВ, ДИАНА ИВАНОВА,
ДИЛЯНА ДЕНЧЕВА, ДИМКА САВОВА, ИГОР ДАНИЛЕВСКИЙ, ЛИЛИЯ ЖЕЛЕВА,
МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА, МАРТИН СТЕФАНОВ, ОЛЕНА КНИШ, РОСИЦА СТЕФЧЕВА

FOREIGN LANGUAGE EDITORS: BILJANA VASIĆ, VALENTIN GESHEV, DIANA IVANOVA,
DILYANA DENICHEVA, DIMKA SAVOVA, IGOR DANILEVSKIY, LILIA ZHELEVA,
MARGARITA MLADENOVA, MARTIN STEFANOV, OLENA KNYSH, ROSITSA STEFCHEVA

© 2024 Елена Дараданова, Ани Бурова, Албена Стаменова, Васил Гешев, Жана Станчева,
Ина Христова, Кристиан Янев, Маргарита Младенова, Недялко Желев, Славея Димитрова,
съставители

© 2024 Антонина Георгиева, корица

© 2024 Факултет по славянски филологии

© 2024 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-619-7433-85-2 (мека подвързия)

ISBN 978-619-7433-86-9 (pdf)

СЪДЪРЖАНИЕ / CONTENTS

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / LITERARY STUDIES

СТАРИ ЛИТЕРАТУРИ / OLD LITERATURES

СНЕЖАНА Ј. МИЛОЈЕВИЋ. ПОЛЕМИКА ИЗМЕЂУ САВРЕМЕНОГ И МЕДИЕВИСТИЧКОГ ПОИМАЊА ПОЈМА СТРАДАЊЕ / 15

SNEŽANA MILOJEVIĆ. CONTROVERSY BETWEEN THE MODERN AND MEDIEVAL UNDERSTANDING OF THE TERM “PASSION” / 15

РЕГИНА КОЈЧЕВА. ОСПОРВАНИЯТ ИЗОСИЛАБИЗЪМ НА СТАРОБЪЛГАРСКАТА ХИМНОГРАФИЈА / 26

REGINA KOUCHEVA. THE CONTESTED ISOSYLLABISM OF THE OLD BULGARIAN HYMNOGRAPHY / 26

ИГОРЪ ДАНИЛЕВСКИЈ. „ВНУТРЕННИЙ МОНОЛОГ“ ДАНИИЛА ЗАТОЧНИКА / 34

IGOR DANILEVSKIY. DANIIL ZATOCHNIK’S “INNER MONOLOGUE” / 34

ЛАНОРКА ПЛЕЈЌ РОЈЕ. VJERSKIM PJESMAMA PROTIV SVJETOVNIH: SLUČAJ JEDNE KAJKAVSKE RANONOVOVJEKOVNE PJESMARICE / 43

LANORKA PLEJĆ ROJE. RELIGIOUS VS. SECULAR POEMS: CASE STUDY OF AN EARLY MODERN KAJKAVIAN SONGBOOK / 43

JASMINA LUKEC. ŽENSKO ILI MUŠKO, AUTORSKO ILI ANONIMNO U RANONOVOVJEKOVNOJ KULTURI KAJKAVSKE HRVATSKE / 51

JASMINA LUKEC. FEMALE OR MALE, AUTHORED OR ANONYMOUS IN THE EARLY MODERN CULTURE OF KAJKAVIAN CROATIA / 51

DOLORES GRMAČA. DAUGHTERS OF EVE: DEBATES ON FEMALE SINFULNESS IN PREMODERN CROATIAN LITERATURE / 60

ИЗБОРИ И ПОЛЕМИКИ НА ЛИТЕРАТУРНИЈА XIX ВЕК / CHOICES AND POLEMICS OF THE LITERARY 19TH CENTURY

АНА МУМОВИЋ. ПРОГРАМСКИ РЕАЛИЗАМ (УТИЦАЈ ИДЕЈА ЉУБЕНА КАРАВЕЛОВА НА СВЕТОЗАРА МАРКОВИЋА) / 71

ANA MUMOVIĆ. PROGRAM REALISM (THE INFLUENCE OF LJUBEN KARAVELOV’S IDEAS ON SVETOZAR MARKOVIC) / 71

БИЉАНА СОЛЕША. АЛТРУИЗАМ КАО ПОЛЕМИКА И ПАРАДОКС ЧОВЕКОВЕ МОРАЛНОСТИ У ПРИПОВЕЦИ СРПСКОГ РЕАЛИЗМА / 80

BILJANA SOLEŠA. ALTRUISM AS A POLEMIC AND PARADOX OF HUMAN MORALITY IN THE STORY OF SERBIAN REALISM / 80

ЈЕЛЕНА СТОЈКОВИЋ СТОЈАНОВ. ПОЛЕМИКЕ И ИЗБОРИ.

СТАНКОВИЋЕВ НЕДОВРШЕНИ РОМАН „ПЕВЦИ“ – (НЕ)МОГУЋНОСТ ИЗБОРА / 89

JELENA STOJKOVIĆ STOJANOV. POLEMICS AND CHOICES. STANKOVIĆ'S UNFINISHED NOVEL “PEVCI” – (IM)POSSIBILITY OF SELECTION / 89

ЛУСИ КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА. ПОЛЕМИЧКИТЕ ТОНОВИ ВО „ГОРСКИ ВЕНЕЦ“ ОД ПЕТАР ПЕТРОВИЌ ЊЕГОШ / 98

LUSI KARANIKOLOVA-CHOCHOROVSKA. POLEMICAL TONES IN “THE MOUNTAIN WREATH” BY PETAR PETROVICH NJEGOSH / 98

МЕЖДУВОЕННИ ЛИТЕРАТУРИ / LITERATURES IN THE INTERWAR PERIOD

ЕЛЕНА ДАРАДАНОВА. ЛИТЕРАТУРНИ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ПОЛЕМИКИТЕ В КРЪГА НА СРБСКАТА И ХЪРВАТСКАТА „ЛИТЕРАТУРНА ЛЕВИЦА“ ПРЕЗ 30-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК / 109

ELENA DARADANOVA. LITERARY AND IDEOLOGICAL ASPECTS OF THE POLEMICS IN THE CIRCLE OF THE SERBIAN AND CROATIAN “LITERARY LEFT WING” IN THE 1930S / 109

IVA G. TEŠIĆ. MILOŠ CRNJANSKI I KNJIŽEVNA LEVICA – O JEDNOJ POLEMICI POVODOM PREVODNE KNJIŽEVNOSTI / 118

IVA G. TEŠIĆ. MILOŠ CRNJANSKI AND THE LITERARY LEFT – ABOUT A CONTROVERSY REGARDING TRANSLATED LITERATURE / 118

БОЈАН ЧОЛАК. РЕВОЛУЦИОНАР ИЛИ ПАЦИФИСТА? (МИЛОШ ЦРЊАНСКИ VS МИЛОШ ЦРЊАНСКИ И МИЛОШ ЦРЊАНСКИ VS МИРОСЛАВ КРЛЕЖА) / 126

BOJAN ČOLAK. A REVOLUTIONIST OR A PACIFIST? (MILOŠ CRNJANSKI VS MILOŠ CRNJANSKI AND MILOŠ CRNJANSKI VS MIROSLAV KRLEŽA) / 126

МИРЈАНА Д. БОЈАНИЋ ЂИРКОВИЋ. КЊИЖЕВНЕ ПОЛЕМИКЕ РАДА ДРАИНЦА У КОНТЕКСТУ АВАНГАРДНЕ КЊИЖЕВНОСТИ / 135

MIRJANA D. BOJANIĆ ĆIRKOVIĆ. DRAINAC'S LITERARY POLEMICS IN THE CONTEXT OF AVANT-GARDE LITERATURE / 135

ИЛИАНА ИВАНОВА. ЗА ИЗБОРА НА ИНЖ. ПРОКОП ОТ РОМАНА „КРАКАТИТ“ НА КАРЕЛ ЧАПЕК / 146

ILIANA IVANOVA. ABOUT THE CHOICE OF ENG. PROKOP FROM “KRAKATIT” BY K. ČAPEK / 146

МАРИЈАНА БИЈЕЛИЧ. ЖЕНАТА И МОДЕРНОСТТА В РАЗКАЗИТЕ НА ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА („ЕДНА ЖЕНА“, „МОМЧЕТА“, „ЖЕНИ“, „ЖЕНАТА НА ПРИЯТЕЛЯ МИ“, „ПРИКЛЮЧЕНИЕ“, „ЕДНА МАЙКА“, „ДЕЛНИК“) / 154

MARIJANA BIJELIĆ. WOMAN AND MODERNITY IN THE SHORT STORIES BY FANI POPOVA-MUTAFOVA (“ONE WOMAN”, “BOYS”, “WOMEN”, “MY FRIEND'S WIFE”, “AN ADVENTURE”, “A MOTHER”, “A WEEKDAY”) / 154

ВЕРОНИКА АЛИПАСАЛИС-ТАБАЧКА. МЕЖДУ ХУМАНИЗМА И МОДЕРНИЯ НАЦИОНАЛИЗЪМ. ИЗБОРИТЕ НА ЖЕНИТЕ ОТ РОМАНА НА САНДА ЙОВЧЕВА „НИЕ В ДЪЛБОКИЯ ТИЛ“ / 162

VERONIKA ALIPASALIS-TABACHKA. BETWEEN HUMANISM AND MODERN NATIONALISM. WOMEN'S CHOICES FROM SANDA YOVCHEVA'S NOVEL "WE, IN THE DEEP REAR" / 162

МАРЦЕЛ ЧЕРНИ. БЪЛГАРСКАТА ТЕМАТИКА КАТО АЛЕГОРИЧЕН КОД ЗА ЧЕШКИЯ КУЛТУРЕН ЖИВОТ ПО ВРЕМЕТО НА ПРОТЕКТОРАТА БОХЕМИЯ И МОРАВИЯ (ЗА „ИЗОБРАЖЕНИЕ В КЛАДЕНЕЦА“ – ЕДИН ЗАБРАВЕН РОМАН НА ЕМИЛИЯ СТАМБОЛИЕВА-БЕДНАРЖОВА ОТ 1944 Г.) / 170

MARCEL ČERNÝ. THE BULGARIAN THEME AS AN ALLEGORICAL CODE FOR THE CZECH CULTURAL LIFE AT THE TIME OF THE PROTECTORATE OF BOHEMIA AND MORAVIA (FOR "THE IMAGE IN THE WELL" – A FORGOTTEN NOVEL BY EMILIE STAMBOLIEVA-BEDNÁŘOVÁ FROM 1944) / 170

СЪВРЕМЕННИ ЛИТЕРАТУРИ / CONTEMPORARY LITERATURES

ВОЈАН ЈОВИЋ. SOME CONTEMPORARY LITERARY POLEMICS AND CONTROVERSIES OVER LITERATURE / 183

МАРИЈА ГРУЈИЋ. ПОЛЕМИКЕ У САВРЕМЕНИМ СТУДИЈАМА ВИСОКЕ VS. ПОПУЛАРНЕ КУЛТУРЕ У СРБИЈИ / 191

MARIJA GRUJIĆ. POLEMICS IN CONTEMPORARY HIGH CULTURE VS. POPULAR CULTURE STUDIES IN SERBIA / 191

РЕНЕТА БОЖАНКОВА. ЛИТЕРАТУРНИЯТ БЛОГ КАТО ОБЕКТ НА ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ / 200

RENETA VOZHANKOVA. THE LITERARY BLOG AS AN OBJECT OF CONTROVERSY AND CHOICES / 200

ИВАН ИВАНОВ. ПОСТМОДЕРНИЗЪМ В РУСКАТА ЛИТЕРАТУРА ПРЕЗ XXI ВЕК – ВЛАДИМИР СОРОКИН И ВИКТОР ПЕЛЕВИН / 209

IVAN IVANOV. POSTMODERNISM IN RUSSIAN LITERATURE IN THE 21ST CENTURY – VLADIMIR SOROKIN AND VICTOR PELEVIN / 209

ЕЛКА ДИМИТРОВА. ЦВЕТАН СТОЯНОВ: НЕВИДИМ САЛОН, ОГЛЕДАЛЕН САЛОН / 217

ELKA DIMITROVA. TSVETAN STOYANOV: INVISIBLE SALON, MIRROR SALON / 217

ЖОРЖЕТА ЧОЛАКОВА. АПОРИЯТА КАТО ОНТОЛОГИЧНА МЕДИАЦИЯ В ПОЕТИКАТА НА ВЛАДИМИР ХОЛАН / 222

ZHORZHETA CHOLAKOVA. APORIA AS ONTOLOGICAL MEDIATION IN VLADIMÍR HOLAN'S POETICS / 222

АНА СТИШОВИЋ МИЛОВАНОВИЋ. „ЦРНА” ИЛИ „СТВАРНОСНА” ПРОЗА – ПАРАДИГМА ПОЛЕМИКЕ ЛИТЕРАТУРЕ И ДРУШТВА / 231
ANA STIŠOVIĆ MILOVANOVIĆ. “BLACK” OR “REALISTIC” PROSE – THE CONTROVERSY PARADIGM OF LITERATURE AND SOCIETY / 231

МИЛИЦА ПЕТРОВИЋ. СЕМАНТИЧКИ КРУГ ИЗДАЈЕ У РОМАНУ „КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ” ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА / 239

MILICA PETROVIĆ. THE SEMANTIC CIRCLE OF BETRAYAL IN DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ’S NOVEL “WHEN PUMKINS BLOSSOMED” / 239

МИЛАНА ГАЈОВИЋ. КЊИЖЕВНОСТ И МАНИПУЛАЦИЈА („КАКО УПОКОЈИТИ ВАМПИРА”, Б. ПЕКИЋ) / 248

MILANA GAJOVIĆ. LITERATURE AND MANIPULATION („КАКО УПОКОЈИТИ VAMPIRA”, В. ПЕКИЋ) / 248

МАРИЈА ШЉУКИЋ. „СРОДНИЦИ” СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ КРОЗ ПРИЗМУ АУТОПОЕТИЧКИХ И ПОЕТИЧКИХ ПОГЛЕДА НА КЊИЖЕВНА ДЕЛА ИЗАБРАНИКА / 256

MARIJA ŠLJUKIĆ. “THE RELATIVES” BY SVETLANA VELMAR-JANKOVIĆ THROUGH THE PRISM OF AUTOPOETIC AND POETIC VIEWS OF THE LITERARY WORKS OF THE CHOSEN ONES / 256

МИЛАН АЛЕКСИЋ. ПРЕПИСКА ИВЕ АНДРИЋА И МАТИЦЕ ХРВАТСКЕ КАО ПОЛЕМИКА / 264

MILAN ALEKSIĆ. THE CORRESPONDENCE OF IVO ANDRIĆ AND MATICA HRVATSKA AS A POLEMIC / 264

TIN LEMAC. PRILOG RAZUMIJEVANJU PJESNIČKE SLIKE KAO STILISTIČKE KATEGORIJE / 273

TIN LEMAC. CONTRIBUTION FOR UNDERSTANDING POETIC IMAGE AS A STYLISTIC CATEGORY / 273

MARTINA SALHIOVÁ. LITERÁRNÍ KRAJINA V SOUČASNÉ BULHARSKÉ TVORBĚ PRO DĚTI / 281

MARTINA SALHIOVÁ. THE LITERARY LANDSCAPE IN CONTEMPORARY BULGARIAN BOOKS FOR CHILDREN / 281

СЕРГЕЙ ПОДСОСОННЫЙ. ПРОТИВОРЕЧИЕ ВЫБОРА В РОМАНЕ СВЕТЛАНЫ АЛЕКСИЕВИЧ „У ВОЙНЫ НЕ ЖЕНСКОЕ ЛИЦО“ / 289

SIARHEI PADSASONNY. THE CONTRADICTION OF CHOICE IN SVETLANA ALEXIEVICH’S NOVEL “THE UNWOMANLY FACE OF WAR” / 289

СТЕФАНИ АНГЕЛОВА. МИТ И ИДЕНТИЧНОСТ В РОМАНИТЕ НА ОЛГА ТОКАРЧУК / 298

STEFANI ANGELOVA. MYTH AND IDENTITY IN THE NOVELS BY OLGA TOKARCZUK / 298

*ВЕНЕСА НАЧЕВА. ПОЛЕМИКИ ЗА ТЯЛОТО В ПОЕЗИЯТА НА ЕУГЕНИУШ
ТКАЧИШИН-ДИЦКИ / 308*

*VENESA NACHEVA. POLEMICS ABOUT THE BODY IN THE POETRY OF EUGENIUSZ
TKACZY SZYN-DYCKI / 308*

*ИРЕНА ДИМОВА-ГЕНЧЕВА. ПОЛЕМИКАТА ОКОЛО СЛОВАШКАТА КНИГА
„С БРАДВА И НОЖ“ НА ПЕТЕР ПИЩЯНЕК И ДУШАН ТАРАГЕЛ / 317*

*IRENA DIMOVA-GENCHEVA. THE POLEMICS AROUND THE BOOK “WITH AXE & KNIFE”
BY PETER PIŠŤANEK AND DUŠAN TARAGEL / 317*

*VANESSA MASSAYOVÁ. TRANSGRESÍVNÝ CHARAKTER OBRAZNOSTI V ROMÁNOCH
D. MITANU “HEADANIE STRATENÉHO AUTORA” A G. GOSPODINOVA “PRIRODZENÝ
ROMÁN” / 327*

*VANESSA MASSAYOVÁ. THE TRANSGRESSIVE NATURE OF IMAGERY IN THE NOVEL
“SEARCHING FOR THE LOST AUTHOR” BY D. MITANA AND “NATURAL NOVEL”
BY G. GOSPODINOV / 327*

КУЛТУРА НА ПРЕХОДА / CULTURE OF THE TRANSITION

*ИННА ПЕЛЕВА. ДЕБАТЪТ ЗА ВРЕМЕВИТЕ ГРАНИЦИ НА ПРЕХОДА – ТЕЗИ, ОЦЕНЪЧНИ
ИМПЛИКАЦИИ, СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ / 337*

*INNA PELEVA. THE DEBATE OVER THE TIME-FRAME OF THE TRANSITION: CLAIMS,
EVALUATIVE IMPLICATIONS, SOCIO-PSYCHOLOGICAL
DIMENSIONS / 337*

*МИЛЕНА КИРОВА. НАКЪДЕ ВЪРВИ БЪЛГАРСКАТА ДРАМАТУРГИЯ В НАЧАЛОТО НА
XXI ВЕК? / 346*

*MILENA KIROVA. WHICH ROAD HAS BULGARIAN DRAMATURGY TAKEN IN THE EARLY
21ST CENTURY? / 346*

*КАМЕЛИЯ НИКОЛОВА. АЛТЕРНАТИВНИЯТ НЕЗАВИСИМ ТЕАТЪР И НОВАТА ДРАМА В
БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1989: ПОЛЕМИКИ И ИЗБОРИ / 353*

*KAMELIA NIKOLOVA. THE ALTERNATIVE INDEPENDENT THEATRE AND THE NEW
DRAMA IN BULGARIA AFTER 1989: POLEMICS AND CHOICES / 353*

*ЛЮДМИЛА МИНДОВА. ДЪРЖАВАТА И ЛЮБОВТА. ВЪРХУ НЯКОЛКО БАЛКАНСКИ И
СРЕДНОЕВРОПЕЙСКИ РОМАНА / 362*

*LIUDMILA MINDOVA. THE REPUBLIC AND LOVE. ON SEVERAL NOVELS FROM THE
BALKANS AND CENTRAL EUROPE / 362*

*НИКОЛАЙ ПАПУЧИЕВ. ЛИТЕРАТУРНИТЕ ПРОСТРАНСТВА НА ПРЕСАТА: КРИТИКА,
РЕКЛАМА, ПАЗАРИ (ПО НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ В. „ТРУД“) / 372*

*NIKOLAY PAPUCHIEV. LITERARY SPACES OF THE PRESS: CRITICISM, ADVERTISEMENT,
MARKETS (BASED ON TRUD NEWSPAPER) / 372*

ЛИТЕРАТУРА, ИСТОРИЯ, ИДЕОЛОГИЯ / LITERATURE, HISTORY, IDEOLOGY

НЕДЯЛКО ЖЕЛЕВ. ЧОВЕКЪТ ВЪВ ВРЕМЕ НА ВОЙНИ В ЮЖНОСЛАВЯНСКИТЕ РОМАНИ СЛЕД 1989 Г. – МЕЖДУ ИНДИВИДУАЛНИЯ ИЗБОР И МЕЖДУПОКОЛЕНЧЕСКОТО ПОВТОРЕНИЕ / 383

NEDYALKO ZHELEV. MAN IN TIME OF WAR IN SOUTH SLAVIC NOVELS AFTER 1989 – BETWEEN INDIVIDUAL CHOICE AND INTERGENERATIONAL REPETITION / 383

НАДЕЖДА СТОЯНОВА. МЪЛЧАНИЕТО КАТО ОПИТ СЪС СВОБОДАТА. „БЕЛЕЖКИТЕ“ НА АТАНАС ДАЛЧЕВ ОТ 1945–1946 Г. / 391

NADEZHDA STOYANOVA. SILENCE AS AN ATTEMPT TO STAY FREE. ATANAS DALCHEV'S "NOTES" FROM 1945–1946 / 391

ЯКУБ МИКУЛЕЦКИ. ДА СЕ БОРИШ СЪС ЗЛОТО. ЕМИГРАНТСКИЯТ РОМАН „ЗЕМЯТА ПЛАЧЕ“ ОТ НИКОЛАЙ ЛЕВКОВ / 400

JAKUB MIKULECKÝ. THE FIGHT AGAINST EVIL. NIKOLAY LEVKOV'S EXILE NOVEL "THE EARTH IS CRYING" / 400

СВИТЛАНА КОНДРАТЬЄВА. ТВОРЧІ ТА ЦЕНЗУРНІ ВИБОРИ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО ПРИ СТВОРЕННІ П'ЄСИ „ПОТОМКИ“ / 410

SVITLANA KONDRATIEVA. YURI YANOVSKY'S ARTISTIC AND CENSORIAL CHOICES DURING THE CREATION OF THE PLAY "DESCENDANTS" ("ПОТОМКИ") / 410

АДРИАНА ДАМЯНОВА. КЪМ ПОЛЕМИКАТА ОКОЛО „ПОД ИГОТО“ НА СЪВРЕМЕЕНЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК“ / 417

ADRIANA DAMYANOVA. TO THE CONTROVERSY SURROUNDING "UNDER THE YOKE" IN THE MODERN BULGARIAN LANGUAGE / 417

ВЕНЦЕСЛАВ ШОЛЦЕ. ЗАГЛАВИЕ И НЕОЗАГЛАВИМОСТ. ГЕНЕАЛОГИЯ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАГЛАВИЕТО НА „СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ“ ОТ СИМЕОН РАДЕВ / 425

VENTZESLAV SCHOLTZE. TITLE AND UNENTITLEABILITY. GENEALOGY AND INTERPRETATION OF THE TITLE OF "THE BUILDERS OF CONTEMPORARY BULGARIA" BY SIMEON RADEV / 425

НАТАЛИЯ ХРИСТОВА. ЛИТЕРАТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПОД ЗАПЛАХА / 433

NATALIA HRISTOVA. LITERARY EDUCATION IN PERIL / 433

КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЯ / CULTURAL ANTHROPOLOGY

URSZULA CIERNIAK, ALICJA BAŃCZYK. ВЫБОР ДВУХ СОФИЙ. КАТОЛИЦИЗМ В СУДЬБАХ СОФЬИ СВЕЧИНОЙ (1782–1857) И СОФЬИ РОСТОПЧИНОЙ-ДЕ СЕГУР (1799–1874) / 443

URSZULA CIERNIAK, ALICJA BAŃCZYK. TWO SOFIAS' CHOICE. CATHOLICISM IN THE FATES OF SOFIA SVECHINA (1782–1857) AND SOFIA ROSTOPCHINA DE SÉGUR (1799–1874) / 443

*ПЕТАР РИСТАНОВИЋ. ДА ЛИ ЋЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ ЖИВЕТИ ЈУГОСЛОВЕНИ?
ПОЛЕМИКА ИЗМЕЂУ ДОБРИЦЕ ЋОСИЋА И ДУШАНА ПИРЈЕВЕЦА
1961/1962. ГОДИНЕ / 451*

*PETAR RISTANOVIĆ. WILL YUGOSLAVS LIVE IN YUGOSLAVIA? POLEMIC BETWEEN
DOBRICA ĆOSIĆ AND DUŠAN PIRJEVEC IN 1961–1962 / 451*

*РАДОСЛАВ СМАИЛОВ. ЕЗИЧЕСКИТЕ ПРАКТИКИ И РИТУАЛИ КАТО ЕРЕС В
ХРИСТИЈАНСКОТО ВЕРОИЗПОВЕДАНИЕ / 460*

*RADOSLAV SMAILOV. THE PAGAN PRACTICES AND RITUALS SUCH AS HERESY IN THE
CHRISTIAN CREED / 460*

*ВИТАЛИЈ ЕМЕЛЈАНЕНКОВ. ПЛАСТИЧЕСКИЈ ОБРАЗ МИРА РУССКИХ И БОЛГАР В
ХОРЕОГРАФИЧЕСКОМ ИСКУССТВЕ НА ПРИМЕРЕ ДВИЖЕНИЙ НАРОДНОГО
ТАНЦА / 469*

*VITALIJ EMELIANENKOV. PICTURE OF THE WORLD OF RUSSIANS AND BULGARIANS IN
THE CHOREOGRAPHY ART CONSIDERING MOVES OF FOLK DANCE / 469*

*ДАНИЈЕЛА ПЕТКОВИЋ. ПОЛЕМИЧКИ ДИСКУРС У „ПРИЛОЗИМА ПРОУЧАВАЊУ
НАРОДНЕ ПОЕЗИЈЕ” / 478*

*DANIJELA PETKOVIĆ. POLEMICAL DISCOURSE IN THE “CONTRIBUTIONS TO THE
RESEARCH ON FOLK POETRY” / 478*

*ВЕСЕЛКА ТОНЧЕВА. ОТ РОДНОТО МЯСТО КЪМ „НОВАТА“ РОДИНА: ИЗБОРЪТ НА
ЕДНО БЪЛГАРСКО СЕМЕЙСТВО ОТ ГОЛО БЪРДО, АЛБАНИЯ / 487*

*VESELKA TONCHEVA. FROM THE BIRTHPLACE TO THE “NEW” HOMELAND: THE
CHOICE OF A BULGARIAN FAMILY FROM GOLO BARDO REGION, ALBANIA / 487*

БОШКО Ј. СУВАЈЦИЋ. ПОЛЕМИКЕ О КОСОВСКОМ БОЈУ / 497

BOŠKO SUVAJŽIĆ. CONTROVERSIES ABOUT THE BATTLE OF KOSOVO / 497

КИНО И ТЕАТЪР / CINEMA AND THEATER

*РУМЈАНА ИВАНОВА-КИФЕР. ИЗБОРЪТ НА ИМЕНАТА В „ОТКРАДНАТ ЖИВОТ“
И ВЕЧНАТА ПОЛЕМИКА ОКОЛО ИСТИННОСТТА НА ХУДОЖЕСТВЕНИЈА
ДИСКУРС / 509*

*RUMJANA IVANOVA-KIEFER. THE CHOICE OF THE MAIN CHARACTERS' NAMES IN
THE SERIES “STOLEN LIFE” AND THE ETERNAL POLEMICS ABOUT THE TRUTH IN
FICTIONAL DISCOURSE / 509*

*НИКОЛЕТА ПЪТОВА. ТЕАТРАЛИТЕ СЛАВЯНИ И СЪЗДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИЈА
ТЕАТЪР: КРИТИЧЕСКИ ДИСПУТИ / 519*

*NIKOLETA PATOVA. THE THEATRICAL SLAVS AND THE CREATION
OF THE BULGARIAN THEATRE: CRITICAL DISPUTES / 519*

*SVETLANA VASSILEVA-KARAGYOZOVA. THE REHABILITATION OF VULNERABILITY
IN YANA BORISSOVA'S WORKS / 527*

ПОЛЕМИЧКИТЕ ТОНОВИ ВО „ГОРСКИ ВЕНЕЦ“ ОД ПЕТАР ПЕТРОВИЌ ЊЕГОШ

Луси Караниколова-Чочоровска*
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип

POLEMICAL TONES IN “THE MOUNTAIN WREATH”
BY PETAR PETROVICH NJEGOSH

Lusi Karanikolova-Chochorovska

This article aims to display the polemical tones at the classic texts of South Slavic Literature “The mountain wreath” by Petar Petrovich Njegosh. The main theme of the poem – the search for the tortured Montenegrins, opens the space for initiation and some kind of expansion of polemics (= confrontations), which can be observed on several levels: starting from the verbal conflict between the Montenegrin and Turkish dignitaries, which receives proverbial ornamentation, then the conflict between the cross and the moon, on a symbolic level, all the way to the conflict between tyranny and the eternal human need for freedom, on a metaphorical level.

Keywords: polemic, confrontation, polemic level, cross, moon, tyranny, freedom

1. ПРИСТАП

Во оваа статија вниманието го насочуваме кон полемичките тонови во едно од класичните четива на јужнословенскиот романтизам, епската поема во драмска форма, „Горски венец“ од Петар Петровиќ Његош. Основната тема на поемата – потрагата по потурчените Црногорци, отвора простор за иницијација, а потоа и своевидна експанзија на полемики (=конфронтации), кои може да се набљудуваат на неколку нивоа: почнувајќи од вербалниот судир меѓу црногорските и турските великодостојници, кој во епскиот дискурс на Његош добива пословична орнаментика, потоа судирот меѓу крстот и месечината, на едно симболичко ниво, па сè до судирот меѓу тиранијата и вечната човечка потреба за слобода, на метафорично ниво. „Горски венец“, како што покажува нашата анализа, изобилува со полемички тонови. Изолирани и подложени на интерпретација полемичките пасажии во поемата добиваат автентични специфичности, типични само за поетскиот дискурс на Његош.

---

* lusi.karanikolova@ugd.edu.mk

Нашата цел е да се претстават одделните полемички нивоа, кои почнуваат на лично и национално рамниште, продолжуваат на ниво на професионална определба и добиваат универзални размери преку вечната човекова борба против тиранијата, а за афирмација на слободата.

2. СТРУКТУРА И ОСОБЕНОСТИ НА ПОЛЕМИЧКИОТ ДИСКУРС

За полемиката како книжевен жанр, поточно граничен книжевен жанр, постои огромен фонд библиографски извори, особено електронски. Тоа ни дава за право, соодветно на нашите потреби за анализата на полемичките тонови во Његошевиот „Горски венец“, да ги „извлечеме“ најнапред нејзините елементарни својства. Полемиката се квалификува како судир (=конфликт) на мислења кои двете спротивставени страни, писмено или усно се должни да ги поткрепат со солидна аргументација што се потпира на релевантни авторитети како извор. Целта на полемиката, како „вербална војна“ е да се победи или дискредитира „противникот“.

Етимолошки, зборот полемика има грчко потекло, од *polemos*, што значи војна.

Дигиталниот речник на македонскиот јазик ја определува полемиката како „јавна писмена или усна расправа, борба на мислења за определена состојба, појава или проблем од општ интерес во политичкиот или културниот живот на општеството (drmj.eu). Речникот на книжевни термини пак, ја дефинира полемиката како „[...] практика или уметност на противречење и конфронтација, остар спор или судир по однос на некое прашање, страствена книжевна, филозофска, научна или политичка расправа – во весници, списанија или на јавни места – меѓу претставници на различни, опонентни сфаќања, во која се бранат сопствените тези, а се подложуваат на критика доктрините и тезите на противникот“ (Rečnik književnih termina 1986: 575). Според кroatистот и стилистичар Крешимир Багиќ, еден од најпосветените теоретичари на книжевната полемика на нашите јужнословенски простори, таа претставува „[...] пишуван судир во весници и списанија (вклучително и книги) на најмалку двајца книжевници по прашања за книжевноста. Целта на полемиката не е само да се победи соперникот, туку и да се промовира самиот себе, да се сврти вниманието кон себе и своите идеи, ставови, мислења, зашто самата полемика и се води заради јавноста и за предизвикување реакција на јавноста“ (Bačić 1999: 37).

Речиси општоприфатен е ставот дека полемиката е „граничен книжевен жанр“ и дека е оскудно застапена во постоечките книжевни класификации и типологизации, заради што таа и останала надвор од „сериозните“, научно интонирани прикази и анализи. Иако, сепак, постојат и ставови и тврдења

дека „[...] благодарение на широките можности за популаризација во масовните медиуми, полемиката попримила значенки на речиси посебен книжевен вид, во кој, се употребуваат сите начини на обезвреднување на противникот“ (Mihaljević 2012).

Меѓу електронските извори за полемиката, во оваа смисла, наидовме на едно мошне експлицитно па и може да се рече супериорно сфаќање за неа, во новосадското списание „Полја“, бр. 216 од 1977 година. Имено, во овде објавената статија со наслов „Полемика и критика“ од Предраг Матвејевиќ, така речи се тврди дека полемиката може да егзистира и функционира како книжевен жанр: „Полемиката, во исто време е и книжевен вид и став. Како книжевен вид, полемиката има соодветна генеалогичка, обрасци и претставници во поетската и прозната, во културната и политичката традиција. Како став, полемиката е присутна во самите критички судови и оценки. Во таа смисла и пофалната критика е полемична доколку ја поддржува полемичноста на делото кое го проценува, додека пак, навидум острата, т.н. „негативна критика“ може да биде лишена од секаква полемична релевантност, ако остане во конвенционалните рамки. Во полемиката, значи, се искажува нашиот став спрема конвенциите. Сите значајни промени во книжевноста и културата редовно се навестени или пратени од полемички соочувања. Времето во кое нема полемика – или пак во кое полемиките се периферни и површински, локализирани или локалистички – е време на стагнација, одржување на постоечката состојба, нешто што е поддржано било од институциите и нивните гласоговорници, било пак од претставниците на културата на кои постоечката состојба како таква најмногу им одговара“ (Matvejević 1977).

За да се „случи“ полемика или „вербална војна“ мора да постои судир. Според тоа, јадро во структурата на полемиката го чини судирот (=„војната“, па и „жртвите“), а потоа и спротивставувањето, досетливоста (=ефектните досетки), како еквивалент на аргументацијата, заедно со жестоката одбрана на своето мислење и став. Уште поедноставно или „школски“, структурата на полемиката, која во основа е мошне едноставна, се сведува на: теза, антитеза и синтеза. Тезата подразбира прашање или директен напад, антитезата е одговор, односно директна одбрана или афирмација на предметот на одбрана, а синтезата е претставена преку заклучокот. Заклучокот, „[...] може да биде искажан експлицитно. Сепак, најчесто заклучокот е имплицитен, така што се изведува логички заклучок од кажаното преку антитезата“ (Ристова-Михајловска 2018: 548).

Полемиката, како специфичен и може да се рече, автентичен тип дискурс, подразбира можност да се полемизира за различни теми, од сите сфери на културниот и општествениот живот. Полемиката редовно се води за јавноста и заради јавноста, а основна форма на нејзина реализација е дијалогот. Поле-

миката, како што констатира хрватскиот лингвист Бадурина, претставува „[...] дијалог, само започнат меѓу две спротивставени страни, во кој се вовлекува пошироката јавност, така што репликите упатени кон полемичкиот противник се всушност јавно искажани ставови, а полемичката пресметка е погодно тло за нивно искажување“ (Badurina 2010: 75)

Теоријата на полемиката разликува главо два вида: проблемска и пародијска полемика. Според Багиќ, „[...] во проблемската полемика, едно мислење се спротивставува на друго мислење, еден метод на друг метод, една теза на противтеза, додека пак, пародијската полемика е насочена кон разнишување на противникот и неговите мислења, стилот, текстот“ (Bačić 1999: 37). Според Матвејевиќ пак, „[...] проблемската полемика претпоставува соодветни вредности, па и личности кои за нив [за вредностите, заб. Л.К.] се залагаат“ (Matvejević 1977: 1–2). Оттука, потребно е да се нагласи дека, проблемската полемика, кога таа се однесува на полемика за книжевно дело, може, а тоа е бездруго така – да прерасне во критичка полемика. Во таков случај, станува збор за полемика во дискурзивниот простор на критиката. Тогаш, критиката станува полемика.

Пародијската полемика, според Багиќ е таква што „[...] секоја страна настојува да го исмее противникот“ (Bačić 1999: 123). Во таквата полемика, важат напишаните, а често применувани и цитирани закони дека, „целта ги оправдува средствата“ и дека „во војната (и љубовта) (а полемиката е „вербална војна“) сè е дозволено“!... Ако се согласиме со сè поизвесниот факт дека полемиката станува или можеби подобро, може да се третира како засебен книжевен жанр, или барем за таков што може да биде „вметнат“ во еден книжевен текст (полемика во поема со нагласена епска настроеност и во драмска форма, каков што е случајот полемиката меѓу црногорските и турските великодостојници во „Горски венец“ на Његош), тогаш логично е дека како таква, таа претставува и засебен тип на дискурс, кој има свои специфични белези.

Крешимир Багиќ izdelува десетина т.н. „стилски постапки“ (врз основа на темелна анализа на завидниот полемички опус на А. Г. Матош), кои можат да функционираат како сосема релевтни особености на еден полемичен дискурс. Всушност, стилските постапки во полемиката воопшто, упатуваат на сознанието дека тие се супстрати што ја чинат формата на полемиката и го овозможуваат нејзиното опстојување: без нив – не може да стане збор за полемика, како своевидна критика на книжевноста, а уште помалку за полемика како книжевно дело или дел од книжевното дела.

Тие „стилски постапки“, односно составки на полемичкиот дискурс се: „потретирање во опозиција“ (кога се фаворизира својата, а се минимизира противничката позиција); полемички цитат (кога текстот на противникот се цитира со цел да биде издаден, „шпиониран“, а текстовите на авторитетот за да бидат поддршка на сопственото мислење); полемичко именување (пре-

ку кое најчесто се спроведува лична пресметка и кога на противникот му се смислуваат дисквалификачки карактеризации, за целосно да се „разоружи“; полемички глагол (се користи за тенденциозно предикативно именување на намерите, аргументите, нападите и одбраната на противникот. Така, се вели „напаѓа“ кога противникот приговара, дека „лаже“ кога аргументира, дека „рони солзи“ кога се брани); полемичката максима (стилска постапка која би требала да го достигне нивото на пригоден афоризам); јазични игри (интелигентна стилска постапка, која ја следи полемичката аргументација на полемичарот, за низ дијалогот да почнат да се претвораат со пригодни, понекогаш и разорни фигури на негација); полемичка поента (тактичка интервенција на крајот од полемиката, кога полемичарот се повикува на јавноста, изразувајќи уверување дека таа, јавноста бездруго застанала на негова страна. Тоа обично се прави со заклучната реченица, така што заклучокот прераснува во своевидна полемичка поента, која го преозначува (понекогаш со хумор и иронија) целиот текст (Bagić 2014: 24–28).

Предложените стилски постапки на Багиќ претставуваат релевантен инструментариум за увид во полемичките аспекти на Његошевиот „Горски венец“, како централен предмет на наш интерес во оваа статија.

3. ПОЛЕМИЧКИТЕ ТОНОВИ ВО „ГОРСКИ ВЕНЕЦ“

„Горски венец“ (1847) од Петар Петровиќ Његош е епска поема во дијалоска (драмска) форма, во која се тематизира судирот на Црногорците со потурчениците, историски настан со локални димензии. Не постојат прецизни податоци за тоа кога точно се случил: „[...] тој настан, за кој недостигаат поблиски историски податоци. Његош го датирал, на почетокот на епот – кон крајот на 17-от век. Постојат мислења дека можел да се случи во 16-от век, или можеби во 18-от век“ (Латковић 1963: 194). Во таа смисла и конфликтот е прецизен и јасен: тоа е судир меѓу црногорскиот народ и одметниците и нивните покровители, но и судир на идеолошко и религиозно ниво – конфликт меѓу православно христијанство и исламот, или потреба од доминација на едните, односно другите. Тоа е и внатрешен, психолошки судир кај црногорските великодостојници, особено кај владиката Данило, нивна/негова интимна борба – дали ќе се постапи правилно доколку се бие битка против некогашните свои. Ако се согласиме со мнозина његошолози дека на едно субспецијалистичко рамниште „Горски венец“ може да се рецепира како драма (според формата, а и според фазите на драмската композиција, кои бездруго можат да се покажат и докажат), тогаш, самата тема го дефинира драмскиот конфликт. А нема драма ако нема конфликт! Тој конфликт низ „драмското“ дејство кулминира токму во/низ „вербалната војна“ меѓу турските пратеници и црногорските војводи и сердари, простор во драмскиот текст што и физички

се наоѓа негде на средината на драмскиот текст, на страна 54 од вкупно 117 во препевот на „Горски венец“ на македонски јазик.

Полемичкиот пасаж во „Горски венец“, кој го третираме за полемичен тип дискурс опфаќа вкупно 18 страници печатен текст (од 36–54 стр.) Ако треба да бараме „врска“ со теоријата на полемиката, тогаш веднаш подвлекуваме дека за „Горски венец“ на Његош, како репрезентативно дело на јужно-словенските литератури, тоа нема да си го дозволиме. Полемиката овде нема да ја сведеме на „проблемска“, односно „пародијска“, иако ги поседува специфичностите и на едната и на другата. Његошевиот полемички дискурс не заслужува да се определи ниту како критика и став на еден Црногорец спрема Турците, иако во суштина поетот и критикува и, секако, го изразува својот и ставот на својот народ. Во полемичката одломка на „Горски венец“ се случува „вербална војна“, но не „војна на перото“. Имплицитниот поет спротивставува два табора, две страни, два става, две идеологии, две религии. Тука нема војна меѓу двајца критичари, туку, внатре, во брилијантната поетска и поетичка атмосфера, се бие Хамлетовска битка за опстанок на еден народ!

Вметната полемика во „Горски венец“ е таква што во неа има и критика и пародија, и сарказам и луцидност, и критика и став, и аргументација и синтеза. Сепак, Његошевата полемика нема ништо слично со ниту една друга полемика што се однесува на некој книжевен, културен, или општествен феномен. Таа ги има сите белези на полемиката воопшто, но како таква не наликува на ниту една друга полемика. Тоа е така, затоа што таа е само составен дел од поетичкиот арсенал на „Горски венец“, кој пак е и поема, со нагласена епичност, со многуприсутна лиричност, но и со склоност да инклинира кон драма. Тоа е така и заради моќната универзалија што ја продуцира ова дело, кое засегнува и општествено, и национално, и конфесионално прашање, за најпосле да ја осуди тиранијата и да ја афирмира слободата.

Затоа се обидуваме да застанеме зад ставот дека во „Горски венец“, поточно во еден негов структурен дел, се случува само еден вид „вербална војна“!

Кои се, каде се и какви се полемичките тонови/аспекти/составки во „Горски венец“?

Полемичката одломка својот „зародиш“ го има во предлогот на владиката Данило упатен до црногорските војводи, да ги повикаат турските главатари на преговори, во обид – со дијалог да ги вратат потурчениците. Тоа е оној момент од „Горски венец“, кој, ако се согласиме дека е драма, го означува заплетот. Конфликтот пак, ќе кулминира тогаш кога дијалогот меѓу двете страни ќе добие на интензитет во сè поизразените спротивставени ставови и мислења: тука и тогаш се случува жестока полемика, која формално се реализира низ три „рунди“.

Првата рунда, ја започнува кнез Јанко со остри и навредливи тонови упатени спрема турската делегација. Обидот на Турците, преку репликата на Аци

Али Мехмедовиќ мирно и „братски“ да се договорот, Црногорците го дочекуваат со отпор кој значи дека немаат намера да се помират со ставот потурчениците да останат во турскиот табор. Всушност, оваа прва етапа од полемиката која има карактер на вовед ги претставува тезите на двете спротивставени страни. Репликите функционираат како теза и антитеза, иако секоја од страните продолжува да се придржува до своите почетни позиции. Развојот на полемичкиот дискурс во оваа прва фаза е таков што главниот збор во таборот на Црногорците го има владиката Данило, кој ползува полемичен колоквијален говор, за во него да вметне низа полемички максими, кои, на семантичко ниво, навлегуваат во сферата на националното и конфесионалното. И, речиси секогаш, особено во репликите на владиката Данило, полемичката поента носи универзален карактер: осуда на тиранијата и афирмација на слободата:

„Да, и тие не се толку криви,/ ги прелага невера на вера./ [...] Што е човек? Едно слабо тике“ (Његош 1988: 38). Или: „Мед се лепи на студна уста/ а камо ли на млада и врела“ (Његош 1988: 38). Овие полемички максими се приказ на лицемерната лукавост на Турците, кои ги заведуваат Црногорците, принудувајќи ги да се потурчат. Причината заради која се повикани Турците, владиката Данило ја изразува како заедничка теза на својот табор: „Црна Гора загуб да намири“ (Његош 1988: 39). Првобитната љубезност на Турците веќе почнува да се преобразува во полемичка антитеза, а се изразува со полемичката максима: „Помал поток в поголем се влева,/ на утока името се губи./ [...] Зар арслан од гуска да се плаши?“ (Његош 1988: 40). Како реплика следува низа од нелогични линеарни (надоврзувачки) аргументации на мнозина Црногорци, чие метафорично значење ја подразбира апсурдноста и неможноста да биде прифатен турскиот предлог за помирување. Репликите се заокружуваат со полемичките максими: „Куд лисичин волку чуму му е,/ на јаштрбон чуму се зрцала“, односно: „Не одат Божиќ и Бајрамот“ (Његош 1988: 41, 42), кои го означуваат крајот на првата рунда преговори.

Втората рунда, во која се интензивира жестокоста на полемиката почнува со репликата на Мустај Кадија, кој на синциреститот напад на Црногорците, што допира до понижување на исламот за сметка на фаворизирање на православието, возвраќа со иста мера и стилски рамноправно, во сентенцијално – афористичен манир, поентирајќи со полемичката максима: „Поарен е еден ден клањање/од четири години крстење“ (Његош 1988: 43). Повторно следува синциресто реплицирање од страна на црногорските великодостојници, овој пат рационализирано, кога Вук Микуновиќ ќе даде експлицитен предлог: „Да се удрат крстот и топузот“! (Његош 1988: 44), што веќе значи дека е неминовно „вербалната“ војна да стане војна! Скендер-ага, во името на турскиот табор ќе направи уште еден обид за намалување на жестокоста на дијалогизирањето, очигледно и лично навреден од рафалниот напад врз неговата вера, притоа повикувајќи се на братството и соживотот меѓу православните

и муслиманите. Меѓутоа, Црногорците повторно нижат монологизирачи реплики, чија семантика овојпат преминува на повисоко, идеолошко ниво: тие зборуваат за своето славно минато, бранејќи ја честа на својот народ. По таков начин, втората рунда финишира исто како и првата, осудувајќи ја тиранијата и возвишувајќи ја слободата.

Третата рунда има пародичен карактер: тонот е ироничен и подбивен, експлицитно навредлив, поддржан од моќниот настап на орото, во кој пак, во еден дескриптивен манир се опева вечната вистина дека до слободата, до победата на крстот над месечината се доаѓа/ќе се дојде само со борба. Затоа што нема вистинска слобода без крв!

Завршницата на полемиката се одвива преку полемички епистоли: писмо од везирот, на кое владиката Данило одговара, исто така со писмо. Од стилска гледна точка, оваа, во овој момент епистоларна полемика се одликува со колоквијализација на полемичкиот дискурс, така што говорот го достигнува нивото на афоризам, односно помемичка максима. Кога Селим-везир вели: „Силни заби и тврд орев кршат/добра сабја топуз пресекува/а камо ли една кривка зелка“ (Његош 1988: 50), владиката Данило ќе одговори: „Орегот е чудно овоштие/ти го кршиш, тој заби ти строшил“ (Његош 1988: 51). И ако тонот во писмото на везирот е суперирорен, нудејќи помирување по таков начин што православните Црногорци би се согласиле потурчениците да се множат, владиката Данило е сталожен, смирен и сигурен, затоа што стои на страната на правдата и слободата. Епистолата на владиката Данило, која всушност ја доближува полемиката до нејзиниот крај, застанува против нечовечноста, злото и тиранијата. Семантиката на нејзиниот дискурс е антиропски и слободарски и влегува во темелот на значењето на целиот „Горски венец“.

Не случајно, завршницата на полемиката му е доверена на врвниот црногорски јунак Вук Микуновиќ, кој реагира во типичен традиционален манир, застанувајќи зад народната чест и достоинство („да не си ми дома дојден“) и разобличувајќи ја тиранијата („Јас не ништам земји и народи/ама многу лоши мачители (Његош 1988: 53).

И конечно, заклучната реченица, која е дидаскалија – „Се тепаат два петла кај саборот“ (Његош 1988: 54), го најавува разрешувањето на недоразбирањето меѓу Црногорците и Турците со битка.

4. КОМЕНТАР

Вербалното недоразбирање преку кое кулминира конфликтот во „Горски венец“ содржи мноштво полемички белези. Пред сè, техничката предлошка дека дејството се одвива дијалогски, односно преку надоврзувачки монологизирања. Потоа, полемички максими, зачестен колоквијален говор, портре-

тирање во негација, имплицирано во максимите и полемички глаголи, како составен дел на афоризмите.

По таков начин можеме да констатираме дека, при сè што Његош веројатно не ја познавал теоријата на полемиката (а имајќи ја предвид неговата ерудиција и тоа не е толку неможно), вметнал во своето брилијантно дело полемички дискурс, *par excellence*. Дејството така го води што не ги затскрива своите намери (и тоа е логично затоа што е и владика и владетел), цврсто стои на страната на правдата (и божјата правда, исто така), дека злосторникот треба да се казни, а слободата, индивидуална, национална, професионална и духовна, бездруго е човеково неприкосновено право.

Во таа смисла, неговиот став – по однос на слободата, може да се вообличи во максимата дека – за слободата не треба ниту да се полемизира!

Литература

Латковић 1963: Латковић, В. *Петар Петровић Његош*. Београд: Нолит, 1963.

Ристова-Михајловска 2018: Ристова-Михајловска, М. Жанрот полемика во домашната и светската литература. – В: *Зборник на трудови од Третата меѓународна конференција ФИЛКО*. Ур. Д. Кузмановска. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, 2018, 541–548.

Његош 1988: Његош, П. Петровиќ. *Горски венец*. Скопје: Мисла, Култура, Македонска книга, 1988.

Badurina 2010: Badurina, L. Jezičko raslojavanje i tipovi diskursa. – U: *Jezik književnosti i književni ideologemi: zbornik radova 35. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. K. Bagić. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola, 2010, 11–20.

Bagić 1999: Bagić, K. *Umijeće osporavanja: polemički stilovi A. G. Matoša i M. Krležje*. Zagreb: Naklada MD, 1999.

Bagić 2014: Bagić, K. Polemički stil A.G. Matoša. – *Hrvatska revija* 14 (1) Zagreb: 2014, 25–30.

Bečanović 2011: Bečanović, T. Osobine dramskog diskursa u Gorskom vijencu. – In: *Zbornik radova, Njegoševi dani 3*. Ur. T. Bečanović (glavni i odgovorni urednik), R. Glušica, Ž. Andrijašević, N. Jovović. Nikšić: Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, Nikšić, 2011, 41–57.

Matvejević 1977: Matvejević, P. Polemika i kritika. – *Polja-casopis za književnost i teoriju*, XXII (216), 1977, 1–2.

Mihaljević 2012: Mihaljević, N. Polemike u hrvatskoj književnosti. – *Kritična masa* br. 35, 2012. Dostupno na: <https://www.kriticnamasa.com/item.php?id=35> (15.04.2022).

Rečnik književnih termina 1986: *Rečnik književnih termina*. Београд: Нолит, 1986.

Полемики и избори

*Сборник с доклади от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

Том втори

**Литературознание
Културна антропология**

Българска

Първо издание

Редактор

Елка Миленкова

Дизайн на корица

Антонина Георгиева

Предпечат

Иво Ников

Формат 70x100/16

Печатни коли 33,5

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
unipress.bg

*Сборник с доклади
от Международна конференция
Петнадесети славистични четения
София, 16–18 юни 2022 г.*

ТОМ ВТОРИ

ISBN 978-619-7433-86-9

9 786197 433869

unipress.bg